

Szemléletváltások az irodalomtudományban

Tudomány-e az irodalomtudomány?

Az irodalomtudomány nem a tapasztalatokra (empíria) épít tudományként, mint a fizika vagy a kémia – és nem tekinthető elvont és absztrakt elméletek (absztraktlogikai) diszciplínájának, mint a matematika vagy a filozófia.

Bokay Antal irodalomtudós: „Szigorú értelemben vett egységes irodalomtudomány nem is létezik, nem is létezhet, csak az irányzatok, tendenciák sorát, a plurális olvasási módok laza terepét nevezzük „tudománynak”, pontosabban irodalomtudományoknak.”

Milyen egy művészeti ág tudománya?

Az irodalomtudomány hermeneutikai vagyis értelmező természetű

- Az irodalomtudomány az irodalmi folyamatot vagy az irodalmi művet vizsgálja.
- Ezek természete nem állandó, hiszen az irodalom folyamatos keletkezésként létezik, mindig új természetű irodalmi művek születnek, olyanok, amelyekre a régi leírási módok és értelmezések nem érvényesíthetők. Vagyis új tárgy születik, amely új elméletet kíván, de ez a korábban írt irodalmi művekre meghagyja korábbi elméleteket.
- A korábbi ismeretekhez hozzáadódik az új elmélet, és a hozzáadással újragondolásra hívja a korábban leírtakat. Ráadásul az új irodalmi művek irodalmi művé változtatják a korábban még nem irodalmi szövegnek tekintett írásokat is.

A megértés tudománya és az elméletek párbeszéde (hermeneutika és diskurzus)

- Az irodalomtudomány ezért lényege szerint (ön)teremtő természetű (ellentétben a természettudományok és bizonyos társadalomtudományok leíró jellegével). Nem elsősorban ismeretet ad, hanem példát, mintát az értelmezés hatékony módjaira.
- A diszkurzivitás azt jelenti, hogy az irodalomelméleti iskolák folyton párbeszédben állnak egymással, következtető és kifejtő megállapításokkal. Lényegében nincs az állításaikban „igaz vagy hamis”, mert mindegyik a maga értelmezési módjával egy igazságot képvisel.
- Ugyanakkor a párbeszéd az irodalmi művek között is fennáll.

Az irodalmi közlésfolyamat tényezői (a szerző, a mű, a befogadó és a jelentés) a különböző korszakokban.

Határkövek az irodalmi művek értelmezésében

1000

i.e. 2000

1453

1863

1963

2021

Ma

Az írásbeliség kezdetétől a közösségnek egységes az értékrendje, és ezt jelenítette meg az irodalom.

A **szerző** kilép a névtelenségből, a befogadó a szerzői szándék szerinti jelentést kereste a műben.

Kérdéssé válik az irodalmi művek egységes értelmezési lehetősége. A mű **nyelvi alakzat**.

Az irodalomértés központjában a mű és a **befogadó** párbeszéde áll

KORSZAKOK: **ALTERITÁS**

MODERNITÁS

KORA MODERN

MODERN

POSZTMODERN

Legfontosabb irodalomtudományi irányzatok

- Alapvető különbségük, hogy honnan vezetik le a mű jelentését.

Általában a szerző-mű-befogadó relációból helyezik valamelyikre a hangsúlyt:

- vannak a szerző-elvű megközelítések (premodern irányzatok),
- műközpontú megközelítések (modern irányzatok)
- és befogadóközpontú megközelítések (posztmodern irányzatok)

1. Pozitívizmus - 19. század
2. Szellemtörténet - 19. század
3. Új Kritika - 20. század
4. Formalizmus - 20. század
5. Strukturalizmus - 20. század
6. Hermeneutika - 20. század
7. Recepcióelmélet - 20. század
8. Dekonstrukció - 20. század

Pozitivizmus – az életrajzi tények, élmények, a társadalmi-politikai hatások kutatása a cél

19. század - Gyulai Pál: Petőfi Sándor és lírai költészetünk (részletek)

KORA MODERN

„Másutt kevésbé jeles költő is, mint aminő Petőfi volt, nagy figyelem tárgya. A legapróbb részletekig terjedő életrajza készült meg, s műveinek széptani méltatása gyakran felmerül az irodalmi kérdések közt. S míg a közönség előtt mint jellem és költő egyaránt illő világításban áll, addig a történetíró nemcsak kész adatokat talál róla, hanem többé-kevésbé kifejtett nézeteket is.

Ime, az ok, mi arra kész, hogy közzétegyem töredékes jegyzeteimet, melyeket Petőfi életéről, műveiről s lírai költészetünkben még folytonosan tartó hatásáról összeírtam.”

Új Kritika – az értelmezés középpontjában a szöveg áll, a költői nyelv, és annak megformáltsága
20. század első fele - Babits Mihály: Petőfi és Arany (részletek) *MODERN*

A *puszta télen* című versről szólva Babits így fogalmaz: „Valóban nem értem, hogy akadjon valaki, akit meg ne kapjon az a csodálatos hangulat, mely ebből a költeményből kiárad, aki ne bámulja a leírás csodálatos képzelgető erejét és a folyton fokozódó hangulat szigorú felépítését. (...) A negatív leírás (...) ami másutt impotencia lehet, az e versben művészi szükségesség, kontraszt, melynek felmerülése a lélekben lélektanilag éppoly érthető, mint helyzete a költemény elején szükséges *esztétikai alap* – hogy Beöthy kifejezését használjam – a továbbiak hangulati előkészítésére. (...) Ami a legmélyebb és legérdekesebb Petőfi leírásaiban, a képek bámulatos tisztasága, élessége, mely onnan származik, hogy a tükör színben, világításban igen keveset ad hozzá a képekhez.”

Modern hermeneutika – a befogadó megérti, értelmezi és értékeli a művet, s hozzáadja sajátos élettapasztalatát és vonatkozó ismereteit

POSZTMODERN

20. század második fele - Szegedy-Maszák Mihály: Világkép és stílus Petőfi költészetében (részletek)

„Petőfi legnagyobb igényű költői vállalkozása, az 1848 derekán írt *Az apostol* a lélektani *elidegenedés* költeménye. (...) A hős, Szilveszter, magányos forradalmár, Krisztus tudatosan deformált tükörképe. Sorsán keresztül Petőfi azt a létállapotot fejezi ki költőileg, melyet művészi prózában Rousseau jelenített meg (...) Petőfi önéletrajzi hőse azonban sokkal egyértelműbben a tragikus irónia közegében mozog, mint Rousseau-é: míg a genfi filozófus-író részben akart, addig a magyar költő teljes mértékben elszenvedett elidegenedést fejez ki.”

A modern értelmezés újszerűsége és jelentősége

- Az alkotási folyamat három komponense: az alkotó, a mű és a befogadó közül ez utóbbira helyezi a hangsúlyt, tehát nem a mű szerzőjét és nem is magát a műalkotást, hanem a mű olvasóját, nézőjét vagy hallgatóját állítja vizsgálódásának középpontjába.
- Hans Georg Gadamer: „A kultúra nem más, mint kapcsolat köztünk és a hagyomány között, ez a horizont-összeolvadás, a múlt visszahat a jelenre, így új kérdések születnek (lezárhatatlan folyamat).”

Miről volt szó?

- Az irodalomtudomány az irodalmi folyamatot vagy az irodalmi művet értelmezi.
- Nem ismeretet ad, hanem mintát az értelmezés módjaira.
- A diszkurzivitás az irodalomelméletek párbeszéde egymással kifejtő módszerrel.
- Irodalomtudományi iskolák
- Az irodalmi közlésfolyamat tényezői között megvalósuló kapcsolatrendszer a különböző korokban másként értelmezték.

Új fejezések:

Empíria = tapasztalat

Diszciplína = tudomány

Hermeneutika = megértés tudománya

Diskurzus = elméletek párbeszéde

Alteritás = az ókort és középkort felölelő művelődéstörténeti korszak, amikor még egységes a világkép (vallás)

Modernitás = 400-500 éve tartó korszak, az önmagáért létező művészet kora

Köszönöm a figyelmet!